

Na tamkajšni poziv vlagam sledoče poročilo.

Najprej nekajko pojasnila o položaju v katerem se je nahajal pešpolk št. 97 ob razpadu avstrijske armade. Sedež polka se je nahajal v Birzuli, posamezni oddelki pa so bili raztreseni ob železniški progi Tiraspol - Razdelnaja - Birzula - Golta (Olviopol).

Ker je mostovo raztreseno ob več 100 km dolgi železniški progi na lastne oči gledalo ves razpad avstrijske armade, ter bilo priča kako so se madjarski polki vozili proti domu, je bilo nujno potrebno, da se polk zbere v enem kraju, od koder naj bi se skupno vrnil domov. Ker se tedanji polkovni poveljnik podpolkovnik Rozeneg ni upal samostojno nastopiti ter polk na svojo odgovornost koncentrirati na eni točki, je prevzel polkovno poveljstvo ^{Rok nadalj} ~~poveljnik Plut~~ dal povelje, naj se polk zbere v Tiraspolu. Nekaterim izmed častnikov ~~so~~ pot pre-
~~ko Rumunijesicev ni zeleno pripravljeno~~

Ko ~~po~~ prevratu pri polku (3. ali 4. novembra) so se poleg podpisa nega peljali ~~iz Žerakovega v Birzule~~ k polkovnemu poveljstvu nekateri častniki (nadpor. Fran Petrič, nadpor. Jožef Prohazska, poveljnik Vazzaz, vojni kurat Pavel Zagari) z namenom, da pregovorijo polkovno vodstvo, naj se polk vrne v domovino po isti poti, po kateri so se vračali vsi drugi, namreč preko Podveločiske in skozi Galicijo.

Toda ~~v Birzuli pri polkovnem poveljstvu je Plut~~ častni ~~je~~ informiral na eni strani tako, da na vrnitev preko Podveločiske še misliti ni bilo, na drugi strani pa, da je za pot preko Rumunije vse pripravljeno. Govoril je, da prične v treh

2

dnech Ukrajinski železničarji s polním štrajkem, kteremu se bo pridružila tudi oborožena vstaja proti Avstrijcem.

Vse to je po njegovih trditvah izvedel iz popolnoma za-
upnih in verodostojnih virov tako, da o resničnosti ~~je~~ ^{Ker} je ~~je~~ ^{Plutonik}
trditev ~~niso dovolj~~ menjeni čast-
~~niki brez ugovora vrnili ter pripravili v Žerebkovem~~
~~Ki je poplunula po Plutonu nainj dosegel v Tigrayle 12. novembra,~~
~~transport, ki je let zadnji odpeljal popolnoma po Pluton-~~
~~vem načrtu v Tigrayle nainj dosegel 12. novembra.~~

Obljube ter zagotovila s katerim nas je Plut prepričal, da je vse urejeno, zlasti, da se je dogovoril glede prehoda tudi že z rumunskimi zastopniki so bile kri-ve, da se je kakor vsi drugi, tudi zadnji transport pri-peljal v Tiraspol s trdnim prepričanjem, da bo lahko koj naslednji dan prestopil Rumunsko mejo. ~~Dokument je bil dejstvo, darsenje~~ ^{ugle} Vodja zadnjega transporta nadporočnik Prohazska ^{TG} v Tiraspolu s postajenačelnikom celo pogajal, da bi dovolil transportu ostati čez noč v Železniških v-zovih, ~~ta~~ ^{zato} da bodo treba razložiti tem in provijanta, češ, da se bo drugi dan gotovo dalo doseči da bodo Ukrajinci svoje Železniške vozove pustili čez mejo v prvo Rumunsko postajo Benderi, ter ne bi bilo treba vsega provijanta spravljati z navadnimi vozovi čez mejo.

P5

Izkazalo je, da je rumunski general, na katerega se je Plut skliceval češ, da je obljubil prest prehod preko Rumunije sploh ne eksistira, oziroma, da ni Plut z njim še nikdar govoril.

Umevno je, da je bilo moštvo vsled tega že tedaj ne-

3.

voljno in razburjeno, vendar pa se je vdalo vplivu slovenskih in deloma italijanskih častnikov - (častniki nemške načnosti so bili ob prevratu odstavljeni) - ter je mirno čakalo, da pride obljubljeni general ter dovoli prehod.

Potekel je teden in še več, toda "bajnega generala" kakor ga je poročnik Vazzaz v eni izmed ne redkih kontroverz med častniki in Plutom imenoval, le ni hotel priti od nikoder. Izkazalo se je, da so bile vse prejšne Plutove obljube ~~izmišljene~~, ter da se je dejanski šele potem pričel dogovarjati radi prehoda, ko je bil že ves polk zbran v Tiraspolu.

Dogovori so se vršili delj časa in končno so Rumuni izjavili, da so pripravljeni pustiti transport čez njihovo ozemlje, toda le pod pogojem, ake polk odda vse konje in tren kot nekako plačilo za prevozne stroške.

Medtem je prišla v Rumuniji mobilizacija, ter 14 dni ni bilo misliti na prehod. Kljub umljivi razburjenosti moštva, ki se je v svojem pričakovanju in zaupanju v Plutove obljube tako kruto varalo, se je častnikom posrečilo chrniti toliko reda in discipline, da se je delitev polkovnega premoženja med italijanskim oddelek (1 batalijon) ter slovensko večino (2 batalijona) izvršila v redu. Italijanski oddelek se je pridružil oni skupini "Ausbildungsgruppe" domobr. pešpolka št. 5, ki je prišla pod vodstvom poroč. Artico tudi sporazumno s Plutom iz Balte v Tiraspol, da gre domov po isti poti kot mi.

Grozila pa je še iz druge strani velika nevarnost. Zaloga provijanta se je krčila in bati se je bilo v najkrajšem

64

času neizprosne lakote. Plut se za vse to niti zmelenil ni.

Da ni takratni prvičijantni častnik polka nadporočnik Jožef Prohazska z odločnim nastopom pri magistratu v Tiraspolu dosegel, da je mesto dajalo polku po maksimalni cenah vsak dan večjo množino sočivja, ki ga je moralo samo mnogo dražje kupovati, ter da so zamenjali pri Mestni banki dnevno okrog 40.000 K.- po kurzu 1 K=45 kopejk, dočim je bil običajni kurz le 30 do 35 kopejk, bi se bila tiste dni polkovna blagajna in skladisče popolnoma izpraznila.

~~Kar je~~ Deputaciji častnikov (Plut, Prohazska, Žagar) ter več podčastnikom in zaupnikom moštva ~~N~~ zastopnik srbskega poslanstva v Jassy polkovnik Hadžić, odločno odsvetoval, da bi polk stopil kje v službo, češ da smo devolj kryaveli ter da rabimo svoje ljudi doma. Popolnoma enako je govoril vsemu moštvu zbranemu pri polkovni maši v Tiraspolu podpolkovnik Živkovic. Povdarjal je, da hočemo ostati skučaj edino le zato, da se lažje in hitreje vrnemo v domovino, kar bi bilo če bi se razkrepili še mnogo težje.

Naravno je, da je bilo moštvo vsled takih in podobnih zagotovil še bolj ukrepljeno v svojem namenu, da hoče samo domov. Splez je pa bilo moralično razpoloženje moštva še takrat tako, da bi ga ne bi bilo mogoče pripraviti v kako službo še veliko manj pa, da bi mogel kdo prevezeti odgovornost za to, kar bo moštvo storilo.

Kljub temu pa se Plut še nadalje ni resno zavzel za to, kako spraviti moštvo domov. Nepravno je iz naslednjega dogodka razvidno, da je hotel polk pridružiti v Ukrajini.

Iz Jassy je prišel zastopnik francoskega poslanstva

poizvedovat ali bi bil polk voljan in proraben za službo v Ukrajini. Ker je Plut vse tako napeljal, da se je bilo bati, da bo obljubil, da polk prevzame službo, je slučajno navzoči nadporočnik Petrič izjavil, da ima moštvo samo en cilj, to je vrniti se kar najhitreje domov in da je s disciplino pri polku pri kraju, tako da ne bi bilo mogoče prevzeti odgovornosti za polk ako bi ga hoteli še dalje pridržati v Ukrajini. To je Plut ~~tako reskočilo, da je nadp~~ ^{red} Petriča ~~na~~ njegova ^{čas} izjava nahrulil, da ima "fijakarske manire".

Ko se je polk preselil v Odesso, kjer naj bi se vkrcal na ladje in Plut pri prvem častniškem zborovanju, ko je vše od njega pričakovalo le informacij glede odhoda, tega niti omenjal ni, marveč je govoril le o reorganizaciji polka itd., na glavni namen, zaradi katerega smo šli v Odesso pa je popolnoma požabil.

Tak je bil položaj pri polku, ko sta šla nadper. Plut in podpolkovnik Živkovič pregovarjat moštvo, naj se odloči za to, da prevzame službo v Nikolajevu in Chersonu.

Ker sem prej že dolgo časa slutil, ~~da~~ ^{Keho} se bo celá stvar tako razvila, kot se dejanski tudi je, namenoma nisem zahajal med moštvo, ker bi mu moral lagati, ali pa sejati razdor. Tudi tisti dan, ko je šlo zato ali prevzame polk službo ali ne, se zborovanja ne bi udeležil, da niso prišli podčastniki, ter zahvalili, da gredo tudi oni častniki, o katerih so še deloma vedeli, da se s Plutom ne strinjajo, ter da povedo svoje mnenje.

Sel sem toraj poslušat kaj bosta Plut in podpol. Živkovič govorila moštvi. Dočim je bilo poročilo slednjega stvarno in objektivno, je Plut za njim naslikal položaj tako, kot da absolutno ne preostane nič drugega, kakor da se vdamo ter prevza-

6

memo službo. Moštvo je med govorom preklinjalo in grozilo, da zapre vse častnike. Nekateri so rekli, da pač gredo, ker morajo iti v Nikolajev in Cherson, da pa ne bodo branili skladisč pred boljševiki, marveč bodo z njimi potegnili, ter skladisča oplenili.

Ker sem videl, da moštvo hoče, da povem za Plutom tudi jaz svoje mnenje sem se oglasil k besedi, ter povdariл čisto kratko, da se mi zdi slika, ki jo je podal Plut enstranska Dejal sem, da se - v slučaju če ne prevzamemo ~~nibati~~ službo - ~~nibati~~, da bi nam ~~po~~brali ~~živ~~, ~~ter nas~~ ~~zastavili~~ ~~živili~~ ~~pa nas razklopili~~ po deželi, ker bi s tem le še pomnožili število band, preti katerim se morajo brani ti. Pač pa da moramo biti pripravljeni na to, da nas inter nirajo ter pridrže v Odessi, ali pa kje drugje, dokler se jim pač ne bo zdele pametneje, da nas pošljejo domov. ~~Vato,~~ ~~endejal, naj si moštvo dobro premisli, predno se odloči~~ ză eno ali drugo.

Na te moje besede, s katerimi še nikakor nisem dejal moštvu, naj ne prevzame službo je Plut odgovoril: "Opoz arjam Vas, da je to govoril človek, ki ves čas ni nič delal, marveč je ležal pri trenu ter dobro pil in jedel."

Umevno je, da sem se na tak napad moral braniti in zato sem moštvu povedal, da sem tičal zato ves čas doma pri trenu, ker nisem hotel sezati razdora, kar bi moral storiti, če bi ljudem govoril resnico. Povedal sem, častnik do voblj pogosto izrazil naj ~~delajo~~ z ljudmi odkrito, naj jih ~~naravnajo~~, ker ljudje hočejo domov in nikamor drugam. Dejal sem, če smo obdržali red in disciplino smo to storili zato, da bi se lažje vrnili domov (kot je to v Tiraspolu govo-

ril podpol. Živkovic) ne pažbi oblekli druge vojaško suknjo
še predno smč prvo slekli. Kadar nas bo domovina rabila, bomo
pa vsi z veseljem storili svojo dolžnost. ~~Po teh mojih besedah~~
~~Pluta ni več kazalo govoriti moštvu, ker ga ni hotelo poslušati in zato je odšel.~~

~~Na to, da bi polk pod Plutovim vodstvom prevzel službo ni bilo več misliti. Do tega pa bi prišlo tudi, ako ne bi jaz izvan po surovem napadu Pluta govoril moštву. Vsled stalnega varanja in neizprosljivih obljub, s katerimi je Plut privezoval moštvo nase so bili živci ljudi tako nadraženi, da bi zadoščal najmanjši povod, ~~pa bi se zgodilo kaj takega~~ vsled česar, bi ententino čete morale nastopiti proti nam. Moštvo je bilo na robu popolnega boljševizma in če bi se pod pritiskom razmer končno vendarle podalo ter bi stopilo v službo, bi dejanski obnavljeni priliki potegnilo z boljševiki. Stem pa bi prišli pri zastopnikih entente neleev zameri, marveč bi ti upravičeno ravnali z nami kot z uporniki.~~

~~Od prvega začetka je bilo že jasno, da je treba ljudi spraviti najprej domov, potem se bode dalo šele nanovo disciplinirati, neprestane obljube, da gremo domov, pa so ljudi v tej misli že bolj utrdile. Stem, da je Plut na tihem in brez vednosti moštva in večine častnikov, hotel postaviti polk v službo, je ravno on zakrivil, da je moštvo zgubilo vse zaupanje v častnike ter se jim ni hotelo nič več pokoriti, ter da se je ob vrnitvi v domovino razkropilo po deželi mesto, da bi ostalo v službi.~~

~~Pred sklepom naj pripomnim še, da sem predlagal častnikom, ki so zastopali mnenje, da se prevzame služba, naj se zberejo izmed moštva tisti, ki jim zaupajo, ter naj osnujejo iz njih~~

svojo četo, za katero bodo potem tudi lahko odgovorni, ter naj s to četo prestopijo v ententino službo. Tisti pa, ki pod nobenim pogojem nočejo v službo, naj bi ostali v Odesi ter naj bi zopet na svojo odgovornost čakali kaj se bo ž njimi zgodilo. Tako bi naj v glavnih potezah zadostili zahtevam francoskega konzula na drugi strani pa bi bil vsakdo sam odgovoren za svojo usodo, katero bi si prosto izbral. Dasi bi bilo to že najbolj pravilno ter bi se tudi dalo izvesti, se je Plut tem prelogom uprl češ, ves polk mora v službo, ali pa naj se likvidirá.

Nadaljni dogodki pri polku so v ozkii zvezi s Plutovim poslovanjem o polkovnem denarju. Spisi o tej zadevi se nahajajo, kolikor mi je značo pri vojaškem sodišču v Mariboru.

O istinitosti mojih trditev predlagam, da se zaslišijo sledеče priče.

nadpor. Fran Petrič, sedaj Ljubljana, čekovni urad,
por. Vazzaz, Luđovik, sedaj profesor, Ljubljana, realka,
voj.kurat Žagar Pavel, sedaj Dobje p. Planina pri Sevnici Štajersko,

poroč. Vinko Stopar, mariborski pešpolk,

poroč. Troha Franc, tržaški pešpolk,

nadpor. Prohazska Jožef, Debreczen, Istvan Mühle, ali Zöt-